

Balla Tibor alezredes:

AZ OSZTRÁK–MAGYAR HÍRSZERZŐ ÉS KÉMELHÁRÍTÓ SZOLGÁLAT SZERVEZETE ÉS MŰKÖDÉSE A NAGY HÁBORÚ IDEJÉN

ÖSSZEFOGLALÓ: A császári és királyi haderő első világháborús részvételének számos olyan vonatkozása van, amely az elmúlt évtizedekben csak kevésbé került a magyar hadtörténetészek kutatásainak homlokterébe. Ezek közé tartozik a dunai birodalom hírszerző és kémelhárító szolgálatának világégés alatti története is, melynek bemutatására, tevékenysége rövid összefoglalására vállalkozik a szerző.

KULCSSZAVAK: hírszerző osztály, hírszerző állomások, hírszerzési módszerek, Pokorny Hermann, ellenintézkedések

A KEZDETEK

Ausztria–Magyarországon a császári és királyi vezérkar önálló osztályaként a – még jóval a világégés előtt, nevezetesen 1850. december 22-én létrehozott – Nyilvántartó Iroda (Evidenzbüro) végezte a katonai információszerzést és foglalkozott a kémelhárítással. Az iroda főnöke 1914. április 29-től Oskar von Hranilovic-Czvetassin ezredes¹ volt.

1914. július 31-én az osztrák–magyar haderő általános mozgósításának elrendelése után a Nyilvántartó Iroda mellett létrehozták az újonnan alakult, Frigyes főherceg gyalogsági tábornok² vezette Hadsereg-főparancsnokság Hírszerző Osztályát (Nachrichtenabteilung), amelynek feladata a tábori hírszerző szolgálat ellátása volt. Létszámát kezdetben 17 tiszt képezte, amely 1917-re 30 főre nőtt. Vezetője az Evidenzbüro korábbi főnöke, azaz Hranilovic-Czvetassin ezredes lett, őt 1917. április 25-én Maximilian Ronge ezredes követte, aki századosként 1907. október 20. óta dolgozott a Nyilvántartó Irodában, és 1908-ban vette át Alfred Redl őrnagytól a hírszerzőcsoport vezetését.

A Hírszerző Osztály a Hadsereg-főparancsnoksággal egyetemben 1914. augusztus 17-től Przemyslben, 1914. szeptember 12-től Neu-Sandecben, majd 1914. november 13-tól Teschenben rendezkedett be, 1917 márciusától pedig a Bécs melletti Badenben végezte munkáját.

A Hadsereg-főparancsnokság Hírszerző Osztálya eredetileg annak főnökéből, a közös külügyminisztérium képviselőjéből, a tolmács, a kezelési, az orosz, a balkáni és a hírszerző csoportból állt. Szervezete az első világháború alatt egy olasz és egy román, egy személyi, egy útlevel- és egy utazási csoporttal, valamint egy propagandareferenssel, továbbá a rádió-lehallgató és a rejtjelfejtő szolgálattal bővült.

¹ Oskar von Hranilovic-Czvetassin ezredes 1917 áprilisától 1918 szeptemberéig a császári és királyi 145. gyalogdandár parancsnoka volt (1917 júniusától vezérőrnagyként) a román fronton, illetve részt vett Ukrajna déli részének 1918 márciusától kezdődő, osztrák–magyar csapatok általi megszállásában.

² Frigyes osztrák főherceg (1856–1936, németül Erzherzog Friedrich) részletes életrajzát lásd: Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagynagyok. Argumentum, Budapest, 2010, 128–130.

Magától értetődően már 1914 előtt is léteztek a Monarchia területén hírszerző állomások, a háború során azok hálózata természetesen átalakult és bővült. Galiciában, valamint a központi hatalmak által 1915 tavaszán és nyarán megszállt Orosz-Lengyelországban több helyen állítottak fel hírszerző állomásokat, így Piotrkówban, Neu-Sandecben, Kowelben, Lublinban, Varsóban. Az állomásokon ténykedő tolmácsok iránti egyre nagyobb szükséglet oda vezetett, hogy 1918 májusában Bécsben egy külön tolmácsiskolát hoztak létre. (1918 áprilisában csak az olasz fronton 220 osztrák–magyar tiszt és 1000 katona szolgált tolmácsként.)

A Balkán-félszigeten zajló eseményekre irányuló hírszerzés több ilyen állomáson keresztül zajlott, ezek sorába tartozott az Ausztria–Magyarország területén található Cattaro és Mostar, 1916-tól a Belgrád központú osztrák–magyar katonai főkormányzóság területén lévő Valjevo, Mitrovica, Kragujevac, Novi Pazar, míg Észak-Albániában Skutari, Montenegroban pedig Cetinje.

A Románia elleni hírszerzés céljaira 1916-ig hírszerző állomásokat hoztak létre Brasóban, Kolozsvárott, Bukarestben, Jassiban és Galacon.

Olaszország elleni hírszerző állomások működtek az Osztrák–Magyar Monarchia területén Innsbruckban, Grazban, Feldkirchben, Triesztben, Innichenben, Kötschachban, Wieselburgban, továbbá Svájcban Zürich, Genf, St. Moritz és St. Gallen városokban. 1915. május végén az olasz hadszíntéren létrehozták a rádiólehallgató szolgálatot és a Délnyugati Front rejtjelfejtő csoportját. Telefonlehallgató állomásokat állítottak fel elsősorban a front karintiai szakaszán.

Az erősen lecsökkent létszámú, 20 tisztet magában foglaló, a császári és királyi Hadügyminisztérium alárendeltségébe tartozó Nyilvántartó Iroda annak korábbi helyettese vezetésével végezte feladatait, azaz elsősorban a távolfelderítést az ellenséges államok – kezdetben csak Oroszország és Szerbia, majd Olaszország illetve Románia – területén, a táborig hírszerzés teendőinek kivételével. A dunai birodalommal nem közvetlenül hadban álló államok, pl. Franciaország, az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok, valamint a semleges országok (Svájc, Hollandia, Dánia, Svédország, Norvégia, Spanyolország) haderejének, továbbá a belföldi politikai és az államellenes megmozdulások nyilvántartása szintén feladatai közé tartozott. A politikai osztályt 1915-ben azzal a céllal hozták létre az irodán belül, hogy állandóan figyelemmel kísérje a belpolitikai élet mozzanatait, vajon nem befolyásolják-e azok a hadsereg szellemét és ütőképességét. Az Evidenzbüro rendelkezett még egy kémelhárító osztállyal, amely nevével ellentétben hírszerzéssel is foglalkozott, és megfelelő apparátussal rendelkezett pl. hamis útlevelek, egyéb személyi okmányok előállításához. A korabeli elnevezéssel „siffre-osztályon” a központi rádióállomásokon lehallgatott táviratok rejtjelezésének megfejtése, illetve a közvetlen távírvonalak lehallgatása folyt. Külön osztály foglalkozott a hadifogolyposta cenzúrájával, továbbá a semleges országokba delegált osztrák–magyar katonai attaséknak címzett és az onnan beérkező csomagok elosztásával.

ATTASÉK AKCIÓBAN

Külön ki kell emelnünk az osztrák–magyar katonai attasék és a többek között Szalonikiben, Velencében, Nápolyban, Milánóban működő császári és királyi főkonzulátusok felderítőtevékenységét. Kiemelt szerephez jutott a svájci osztrák–magyar katonai attasé, William von Einem ezredes,³ akinek irodájában 1918-ban már 40 főt alkalmaztak. Az olasz haderőre

³ William von Einem ezredes (1918 márciusától vezérőrnagy) a világháború utolsó évében a császári és királyi 20. gyalogdandár parancsnoka volt az olasz fronton.

vonatkozó információk nagy része Bernből érkezett Bécsbe. (A központi hatalmak közötti munkamegosztásnak megfelelően a német katonai attasé a svájci fővárosban elsősorban a nyugati antanthatalmak kárára történő hírszerzéssel foglalkozott.) A svájci hírszerző szervek és az osztrák–magyar, illetve német katonai attasék között bizalmas információcsere zajlott. Két svájci vezérkari ezredes jóvoltából megkapták például a svájci hadsereg-főparancsnokság számára készült, hetente többször megjelenő svájci hírszerzői jelentéseket. Többek között megszerezték az olasz front isonzói szakaszán felvonultatott olasz tüzérség elhelyezkedését felvázoló jelentést, amelynek birtokában az osztrák–magyar tüzérségnek néhány olasz nehézágyút sikerült elhallgattatnia. A Monarchia attaséja mindegyik készülőben lévő nagyobb olasz offenzíváról időben értesült, és a tudomására jutott híreket azonnal Bécsbe továbbította. Feladatkörébe tartozott még többek között a dunai birodalom ellen agitáló, osztrák–magyar emigráns nemzetiségi politikusok megfigyelése is. Zürichben egy császári és királyi haditengerészeti hírszerző osztályt létesítettek az ottani osztrák–magyar főkonzulátuson.

Az 1914 augusztusában hadba vonult hat osztrák–magyar hadsereg mindegyikének volt hírszerző szolgálata, továbbá az ellenségről érkező információk feldolgozását végző hírszerző tiszteket osztottak be a hadtestekhez és a hadosztályokhoz, az ezredekhez és a bevetésre kerülő zászlóaljokhoz, akik koordinálták a tábori körülmények között végzett felderítést.

A korábban már említett és a katonai hírszerzés terén szaktekintélynek számító Maximilian Ronge⁴ véleménye szerint Ausztria–Magyarország számára háborús hírszerzőforrásként a következők álltak rendelkezésre: az árokmegfigyelők, a hírszerzőtiszték, a gyalogsági megfigyelők, a felderítő- és propaganda-járőrök, a tüzérmegfigyelők, a tüzér hang- és fénymérők, a kötött léggömbök, a távbeszélő- és rádiólehallgatás, a távfényképezés, a repülőfelderítés, a zsákmányolt iratok és térképek, a csapatok által kiküldött kémek adatai, a hadszíntér lakosságának és az ellenségtől átfutott katonaszökevények vallomásai, az antanthadifoglyok, illetve a hadifogságból hazatért saját katonák vallomásai, a szövetséges államok közlései, a sajtóközlemények, a cenzúrák összefoglaló közleményei, a katonai attasék jelentései, a saját polgári hatóságok (pl. a külügy- és a belügyminisztérium) közleményei, a belső hírszolgálat (a háterszágban felállított hírszerző állomások), a frontpropaganda és a rejtjelfejtés, valamint a semleges országokban működő hírszerző állomások adatai.

A LEGFONTOSABB HÍRSZERZŐFORRÁSOK

A fentebb említett osztrák–magyar hírszerzőforrások közül a fontosabbakról az alábbiakban teszünk említést. Az árokmegfigyelő az első vonalban tartózkodó katona volt, aki állandóan figyelte a terepet és az ellenség magatartását. Hírszerzőtiszték működtek a magasabb parancsnokságoknál, akik az ellenségről érkező híreket gyűjtötték, feldolgozták és rendszerezték. A csapat-hírszerzőtiszték viszont a saját alakulatuk számára gyűjtötték az ellenségre vonatkozó adatokat. A gyalogsági megfigyelő a magasabb parancsnokságoknál működött, a saját lövészárkokat és az ellenség első vonalát figyelte, majd távbeszélőn azonnal jelentette a bekövetkezett eseményeket az előljárójának.

A felderítőjárőrök az ellenséges vonalakba vagy azok mögé hatoltak be, így szereztek információkat az ellenségről, a terep adottságairól, a katonailag fontos körülményekről. A propagandajárőrök az ellenséges katonák harci kedvét, morálját befolyásoló nyomtat-

⁴ Ronge 1924. március 31-én osztrák címzetes vezérőrnagyi címet kapott, az 1930-as években, sőt még 1945 után is az osztrák biztonsági szolgálatnál dolgozott, továbbá két könyvet is írt az első világháborús hírszerzésről.

ványok, röpcédulák terjesztését végezték többek között léggömbök, aknavetőkől kilőtt anyagok segítségével.

A tüzérmegfigyelők a gyalogság peremvonaláig előretolt tüzértisztek voltak, akik ütegük tüzét optikai megfigyeléseik alapján irányították, valamint a belövést vezették a fontos célpontokra. A tüzérség fény- és hangmérő műszereivel az ellenséges lövegek torkolattüzeinek megállapításával, illetve azok torkolatdörejének bemérésével próbálta megállapítani az ellenséges ütegek állásait. A távfényképezésnek főleg az olasz fronton vették hasznát, ahol az ellenséges alpesi állásokat nemritkán 10-15 km távolságból is lefotózták.

A kötött léggömböket a tüzérügyi tűzvezetés céljára használták, a léggömb kosarában lévő katona általában közvetlen telefon-összeköttetésben állt a saját ütegekkel.

A távbeszélő-lehallgatás során a földben futó, a két ellenséges telefonállomás közötti vezetékét hallgatták le, így jutottak információkhoz.

A vezeték nélküli rádió vagy szikratávíróval továbbított üzeneteket az ellenség is elfoghatta, ezért általában rejtjelezést alkalmaztak. A rejtjelfejtés (korabeli kifejezéssel desiffrálás) a titkosított közlemények érthetővé tételére irányuló eljárások gyűjtőneve. Az orosz hadsereg főparancsnoksága a háború első időszakában Varsóból nagyrészt rádióval továbbította parancsait a hadműveletekben részt vevő hadtestek felé, ezért ezek lehallgatása rendkívüli fontossággal bírt. A morva születésű Pokorny Hermann⁵ százados 1914 júniusától a vezérkar hírszerző szolgálatánál tevékenykedett rádiós tisztként. 1913–1914-ben két hosszabb tanulmányutat is tett a cári hadseregnél, és kiválóan elsajátította az orosz nyelvet. 1914 augusztusában az osztrák–magyar Hadsereg-főparancsnokság Hadművelési Osztályán Przemyslben kezdte szolgálatát, amelyet a Nyilvántartó Osztályon folytatott. Miután kiderült, hogy képes megfejteni az orosz rádióforgalom rejtjeleit, Franz Conrad von Hötzendorf gyalogsági tábornok, vezérkari főnök rábízta az ellenséges rádióadások lehallgatásának megszervezését, a rejtjelek megfejtését és az így nyert értesülések használható megszerkesztését. A Pokorny által szervezett rádiófelderítés – amely rejtjelfejtő, állandó és mozgó lehallgatóegységekből (fülelőállomásokból) állt – adatai megbízhatóak voltak, gyorsan a magasabb parancsnokságok rendelkezésére álltak, elősegítve a hadműveleteket irányító stratégiák döntéseinek hatásosságát. Eredményességét a német hadvezetés olyan ismert személyiségei, mint Paul von Hindenburg tábornagy és August von Mackensen tábornok is elismerték. Pokorny rádió-lehallgatási tevékenységét 1914. szeptembere és 1916. márciusa között végezte a császári és királyi 2., 3., 4., valamint a német Mackensen-hadsereg parancsnokságnál. 1916 márciusától a Hadsereg-főparancsnokság Hírszerző Osztálya orosz nyilvántartási csoportja élére került Teschenben, és ott megszervezte az egész orosz hadszíntér lehallgatási szolgálatát. 1917 októberében Pokorny vette át a bécsi hadügyminisztériumban a Nyilvántartó Iroda vezetését. Alezredesként (1917. május 1-jén léptették elő) részt vett az oroszokkal folytatott breszt-litovszki béke tárgyalásain, 1918. március 3-án pedig a békeokmányok egyik aláírója volt.

Pokorny a háború kitörésétől kezdve folyamatosan megfejti az orosz hadsereg vezetése által használt valamennyi rejtjelkulcsot, összesen 19-et. Azok ismeretében az osztrák–magyar és német szakemberek tömegesen tudták visszafejteni a rejtjelezett orosz rádió- és szikratávíró-üzeneteket. A lehallgatott orosz üzenetek megfejtése 1914-től kezdve több ütközet megnyeréséhez is hozzájárult.

⁵ Pokorny Hermann részletes életrajzát lásd: Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. (Főszerk.: Szijj Jolán) Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000, 547.

Tevékenységét Conrad vezérkari főnök emlékiratainak 1923-ban megjelent 4. kötetében így méltatta: „Pokorny Hermann százados a rádiótávíró-lehallgató szolgálatnál saját kezdeményező igyekezetével és ennek kapcsán az ellenséges rejtjelkulcsok megfejtésével különösen nagy szolgálatot tett. A Hadsereg-főparancsnokság Neu-Sandecben történt berendezkedésének időpontjától állította össze átfogó módon a Hadsereg-főparancsnokság számára az ellenség által kiadott parancsokat, hasonlóképpen tudomásunkra hozta az ellenséges szövetségesek közötti levelezést. Ennek révén a vezetés olyan kiinduló bázisra tett szert, mellyel az előző háborúk alkalmával egyáltalán nem rendelkezett.”

Ezen a téren nem csak az orosz fronton könyvelhetett el sikereket a Monarchia. Az olaszok maguk is elismerték, mennyire hatékonyan működött az osztrák–magyar oldalon a rádiólehallgatás, hiszen az ellenség legbonyolultabb rejtjelezését is meg tudták fejteni.

Az osztrák–magyar légierő repülőgépei közel- és távolfelderítést egyaránt végeztek. Az első esetben csak az ellenséges első vonalakat és a közvetlenül mögöttük fekvő terepszakaszt, míg távolfelderítés közben a hadművelati mélységben elhelyezkedő területet figyelték meg és fényképezték le, amit általában egy megfigyelőtiszt végzett.

Kémnek a nemzetközi egyezmények alapján azt a személyt tekintették, aki titkosan, hamis ürüggyel, valamely hadviselő fél területén az ellenfél számára értesülést szerzett vagy arra törekedett. Ha valaki nem álruhában, hanem egyenruhában végzett ilyen tevékenységet, elfogása esetén nem kémként, hanem hadifogolyként bántak vele. A kémkedést az osztrák–magyar katonai büntető törvénykönyv szerint kötél általi halállal büntették.

A kémeknek több típusa létezett: az ellenséges állam területén hosszabb ideig tartózkodó letelepedett kémek általában állandó foglalkozással bírtak, folyamatosan gyűjtötték az információkat. Az utazó vagy futárkémek egyes különleges feladatok végrehajtására, vagy a letelepedett kémek hírszerzésének összegyűjtésére és hazaszállítására vállalkoztak. Az alkalmi kémek nem hivatásszerűen foglalkoztak a hírszerzéssel, általában foglalkozásuk (amely gyakran másik országokba szolgáltatta őket) teljesítése közben végeztek el egy-egy feladatot. A szervező kémek nagy gyakorlattal rendelkező személyek voltak, akik egy másik vagy semleges állam területén szervezték meg a kémkedést és irányították annak működését. A hivatásos kémek kalandvágyból, üzletszerűen vagy hazaszeretetből választották életpályául a kémkedést. Léteztek kettős kémek, akik egyszerre dolgoztak két egymással szemben álló ország vagy tábor javára, illetőleg mindkettő kárára. A nemzetközi kém tekintet nélkül az országokra, ott kerestek alkalmazást, ahol jobban megfizették. Az ipari kémek főleg a hadi- és a vegyipar gyártmányairól, technikai újításairól szereztek információkat.

A hírek továbbításának és határokon történő átjuttatásának számtalan módja létezett. Ezek közé tartozott, hogy a hírvivő a papírdarabkára írt jelentést hússzínű szalaggal a szájpadrlására ragasztotta, vagy hamis fogsorának a szájpadrláshoz tapadó lemeze alá rejtette. Mások a vékony selyempapírra írt jelentést az orrukba vagy a fülükbe dugták, és elé vattapamacsot tettek. Többen kartörést színlelve gipszkötés alá dugták el feljegyzéseiket. A jelentést rejtették különböző ruhadarabok bélésébe, lehajtható inggallérba, kesztyű ujjába, kalap bélése vagy szalagja alá, esernyőbe, sétatobot kifűrt nyelébe vagy fogantyújába, kézitükörbe, kifűrt tollszárba, ceruzába, kulcsba, szivarszipkába, olyan cigarettába, melynek csak egyik végében volt dohány. Női ékszerekben, cipők talprészében, szappanokban, fogkrémes tubusokban, gyufásdobozokban, utazóbőröndök fogantyúiban, szivarokban, nadrágtartókban, ételmisszerekben, könyvek tábláiban is feljegyzések lapultak. Előfordult, hogy a levélbélyegek alá is jelentést írtak vagy rajzoltak, a bélyegek fogazatának megcsonkítása is jelként szolgált. A férfiak koponyájára és a nők hátára, továbbá fehér zsebkendőre láthatatlan tintával rejtjeles szöveget írtak. Határzár esetén a kémek pl. egy szélmalom lapátjainak mozgatásával,

fényjelekkel, jelzőtüzek gyújtásával, szokatlan időben történő harangozással juttattak el üzenetet a határ másik oldalára.

A hírszerzés fontos eszközeinek bizonyultak a hadszínterek lakosságának, az ellenségtől megszökött katonáknak (az ún. átfutóknak), a hadifoglyoknak és a hadifogságból hazatérőknek a vallomásai.

ELLENINTÉZKEDÉSEK

Az osztrák–magyar hatóságok a kémelhárítás, illetőleg az ellenséges hírszerzés megakadályozása érdekében sokféle intézkedést tettek. A világháború kitörésekor a következő rendszabályokat léptették életbe: a hátszországban az 1912 óta nyilvántartott kémkedéssel és államellenes tevékenységgel gyanúsítható személyeket rögtön elfogták és internálták. Az ellenséges államok polgárai közül a katonai szolgálatra kötelezettek letartóztatták, a többi idegen alattvaló a várható hadművelleti terület kikerülésével elutazhatott. Néhány igen gazdag orosz állampolgárpolgárt visszatartottak túszként, hogy őket a Monarchia cári birodalomba internált polgáraitra kicserélhessék. Boszniában túszoikat szedtek, sokakat letartóztattak, lezárták a békebeli határokat és az átutazókat alaposan ellenőrizték, a határ menti területeken biztonsági okokból részleges kitelepítéseket hajtottak végre. Mivel Galíciában sok kém használta a postagalambokat hírek továbbítására, a Monarchia hadvezetése az 1914-es őszi harcok alatt és után elrendelte azok felvásárlását. Ha azt követően valakit rajtakaptak, hogy galambot reptet, tüstént rögtönítélő bíróság elé állították.

A világgégés kitörése után a kémektől való félelem, az árnyakkal való hadakozás szinte az egész birodalomban eluralkodott. Kósza és aaptalan hírek kaptak szárnyra pl. arról, hogy belga katonatisztek arannyal megrakott gépkocsikon vonulnak keresztül a birodalmon. Ennek következtében elkezdtek vadászni a magányosan közlekedő autókra, és ez persze több ártatlan emberéletet követelt.

Az osztrák–magyar hatóságok a háború során még számos intézkedést hatályba léptettek: betiltották és feloszlatták a Fiumében és Horvátországban működő olasz, illetőleg délszláv irredenta egyesületeket. Négy száz, külön bécsi tanfolyamon kiképzett katonai rendőrt alkalmaztak kémelhárítóként. Bevezették a táviró- és telefonforgalom ellenőrzését, 1917-ig 10,5 millió táviratot néztek át, közülük 43 000-et tartottak vissza. 1915-től a postai küldemények cenzúráját, illetve a csomagok ellenőrzését is bevezették (ezen a területen 1917-ben 400 tiszt és 2600 alkalmazott dolgozott). Feldkirchben egy új cenzúraállomást hoztak létre 1915 augusztusában, hogy a hírszerzői jelentések forgalmát Svájc irányába megkönnyítsék; a háború végéig 1,5 millió levelet néztek ott át. 1916-tól megszigorították a külföldre szóló útlevelek kiállítását, mindegyik elkészítését a Nyilvántartó Irodának kellett bejelenteni. 1918-ban elrendelték, hogy a Monarchia területén megjelent újságok külföldre csak a hirdetési rész nélkül küldhetők. Az eltűntek utáni kutatás az újságokban csak a tábori posta számának nyilvánosságra hozatala nélkül jelenhetett meg.

Az ellenség félrevezetése, megtévesztése is jól bevált módszernek bizonyult. Ebben sajátos szerep jutott az ún. beugratóknak: ők teljesen hitelesnek tűnő, valójában kiötlött hírek és információk közlésével tévesztették meg az ellenséges ügynököket. A hatóságok ugyanakkor szigorúan felléptek a rémhírterjesztők ellen.

Bevezették az árulással gyanúsított politikusok felügyeletét, így pl. a Krakkóban élő Vlagyimir Iljics Lenint letartóztatták, de később továbbengedték Svájcba. A száműzetésben élő csoportok, pl. a cseh emigránsok mozgását megfigyelték. Kémelhárító állomásokat állítottak fel minden fontosabb vasúti csomópontban az Ausztria–Magyarországban belüli

személyforgalom felügyeletére. Csupán 1914-ben 2300 vonatot és 400 000 utast ellenőriztek, 300 főt tartóztattak fel. A hadművelleti területre jelentősen megszigorították a beutazást.

Korlátozták a külföldi katonai attasék tevékenységét, állandó megfigyelés alatt tartották őket. A katonai és a fontosabb polgári objektumokat szabatózs ellen fokozottan védtek. 1915 áprilisában a bécsi rendőrparancsnokság Ausztria területén a kémelhárítás központi szerve lett. 1915 végéig a bécsi rendőrség közel 1500 politikailag gyanús személynél tartott házkutatást, több mint 1000 főt (köztük 185 kémeket) államellenes cselekmények gyanúja miatt őrizetbe vettek. A Magyar Korona országaiban is eredmények születtek: a magyar határrendőrség 1914-ben 2000 embert hallgatott ki kémkedés gyanújával, közülük 1500 főt letartóztattak, 65-öt internáltak, 20-at kiutasítottak Magyarország területéről.

A dalmáciai tengerparti városokban megszervezték az állami rendőrséget, Zágrábban és Triesztben egy-egy kémelhárító állomást hoztak létre. Az internált vagy letartóztatott, kémkedéssel gyanúsított emberek ügyét a bíróságok gyorsított eljárás keretében tárgyalták, részben a tábori bíróságok bekapcsolásával. A háború folyamán mintegy százötven főre rúgott a kémkedésért elítéltek száma, ami az összes eset egynegyedét tette ki. Csupán 1914-ben 33 orosz kém fejezte be ilyen módon pályafutását. A bíróságok által kiszabott ítélet a legtöbb esetben halál volt. Előfordult, hogy a kémkedéssel gyanúsított személyeket először internálótáborokban gyűjtötték össze, ahol kiszűrték közülük a valódi kémeket.

A harc téren az első vonalak mögötti területet kiürítették, a saját csapatok állásait a repülők megfigyelései ellen leplezték, a hadtápterületen rendszeresen és mindenkit szigorúan igazoltattak. Mindegyik hadsereg-hadtápparancsnoknál kémelhárító állomást állítottak fel, amely főleg tartalékos tisztből állt.

Az írásban és távbeszélőn továbbított parancsokban fedőneveket és rejtjelezést alkalmaztak. A fronton harcolókat kötelezték, hogy a hozzátartozókhoz írt levelekben semmit sem vehetnek papírra a csapatok szállításáról, helyzetéről, állomáshelyéről, útközben nem adhatnak felvilágosítást senkinek, továbbá a legénységet a lakossággal szembeni szigorú hallgatásra kötelezték. A hátszországba küldött, illetve az onnan érkező leveleket, levelező- és képeslapokat a katonai hatóságok szigorúan cenzúrázták. Az egyenruhákról eltávolították a csapattestek felismerését segítő jelzéseket, a vonatjárművekről leszedték a jelzőtáblákat. Nagyobb hadműveletek végrehajtása előtt az egyik hadszíntérről a másikra irányított csapatok szállítását általában nagy kerülővel és titokban bonyolították le, a hadszíntér felé és a semleges országok határain is határ- és postazárlatot rendeltek el.

EREDMÉNYESEN MŰKÖDŐ SZOLGÁLAT

Az elmondottakat összegezve minden kétséget kizáróan kijelenthetjük: Ausztria–Magyarország erősen centralizált katonai hírszerző és kémelhárító szolgálata az első világháború idején összességében jól működött (1917–18-ban már 2000 hivatásos kém, 280 tiszt és 600 altiszt állt alkalmazásában), bár nem olyan hatékonysággal, mint az antanthatalmaké, illetve a szövetséges Németországé. A szűkös anyagi lehetőségek ellenére a legtöbbször sikeresen megoldotta az előtte álló feladatokat, információival és tevékenységével jelentős mértékben hozzájárult a Monarchia háborús erőfeszítéseéhez. A nagyságrendekkel nagyobb erővel rendelkező ellenséges hírszerző szervek tevékenységét azonban csak részben tudta ellensúlyozni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok. Argumentum, Budapest, 2010.
- Feldmarschall Conrad: *Aus meiner Dienstzeit*. Band. IV. Wien–Leipzig–München, 1923.
- Kriegsarchiv Wien, Nachlass B/126. Nr. 1., 2., 3., 69.
- Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs. (Főszerk.: Szijj Jolán) Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Pethő, Albert: *Agenten für den Doppeladler*. Österreich–Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg. Leopold Stocker Verlag, Graz–Stuttgart, 1998.
- Pilch Jenő (szerk.): *A hírszerzés és a kémkedés története I–III. kötet*. Franklin-Társulat kiadása, Budapest, 1936.
- Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Reifberger, Josef: *Die historische Entwicklung des österreichischen militärischen Nachrichtendienstes*. Militärwissenschaftliche Arbeit LVAK, Wien, 1969.
- Ronge, Maximilian: *Kriegs- und Industriespionage*. Wehle und Höfels Verlag, Wien, 1933.
- Schubert, Peter: *Die Tätigkeit des k.u.k. Militärattachés in Bern während des Ersten Weltkrieges*. Biblio Verlag, Osnabrück, 1980.